

museum tijdschrift

Het grootste kunsttijdschrift van Nederland

nr 4 mei-juni 2024 • € 12,50 • verschijnt 8x per jaar

Parijs

Impressionisme

In 1874 gingen de
regels overboord

Amsterdam e.a. steden

Wassily Kandinsky

Pionier abstracte
kunst in het zonnetje

Laren

G.H. Breitner

Veelzijdig kunstenaar
of schilderbeest?

**+ de tentoonstellingsagenda
44 pagina's gratis bijlage**

Betoverend textiel

MALGORZATA MIRGA-TAS

Bonnefanten, Maastricht

DIERBARE VROUWEN IN KLEURRIJK TEXTIEL

De bonte textielkunst van **Małgorzata Mirga-Tas** is een ode aan haar rondreizende voorouders en aan sterke vrouwen uit de Roma-gemeenschap. Haar solotentoonstelling in het Bonnefanten rekt af met negatieve stereotypen. DOOR MYRTHE MEESTER

'Baba Józka', 2020, acrylverf en textiel op hout, 44 x 59,5 x 9,5 cm* (foto: Pepe Moron)

'Re-enchanting the World:
March', 2022, gemengde
techniek op textiel,
462 x 387 cm, Bonnefanten,
Maastricht (foto: Jacopo Salvi)

M

et haar uitbundige ‘textielpaleis’ op de Biënnale van Venetië in 2022 werd Małgorzata Mirga-Tas (1978) in één klap de bekendste Roma-kunstenaar van deze tijd. De wanden van het Poolse paviljoen had ze van vloer tot plafond bedekt met twaalf weelderige ‘textielschilderijen’ (patchworks van aan elkaar genaaide stoffen) vol Roma-mythen en -verhalen, omlijst door klassieke zuilen. De installatie, getiteld *Re-enchanting the World* (2022), had gemakkelijk ten onder kunnen gaan aan visuele overdaad: direct bij binnenkomst spatten de felle kleurcontrasten en drukke bloempatronen de bezoeker tegemoet. De kunstenaar gebruikte textiel uit de extravagante garderobes van Roma-vrouwen uit haar omgeving. “Veel van mijn schilderijen grenzen aan kitsch”, aldus de kunstenaar in de bijbehorende catalogus. Maar kitscherig is het resultaat geenszins: dankzij haar feilloze kleurgevoel slaagde ze erin een ogenschijnlijke ratjetoe aan stoffen te verwerken tot een harmonieuze, uitnodigende droomwereld om helemaal in te verdwijnen.

Momenteel zijn Roma-kunstenaars nog nauwelijks zichtbaar in de westerse kunsthistorische canon. Hoewel Roma-volkeren (vroeger ‘zigeuners’ genoemd) de grootste en oudste etnische minderheid in Europa zijn, worden ze nog steeds systematisch onderbelicht en maatschappelijk achtergesteld. Oost-Europa kent al decennia een levendige Roma-kunstscene, maar toch was Mirga-Tas in 2022 de allereerste Roma-kunstenaar ooit die een land vertegenwoordigde op de (sinds 1895 bestaande) Biënnale van Venetië. Precies vanwege die hardnekkige marginalisering vindt de Poolse kunstenaar het belangrijk om haar Roma-identiteit in haar werk te vieren en negatieve stereotypen te ontcrachten.

VREEDZAAM

De tijd lijkt er rijp voor: na de Biënnale vonden de twaalf panelen van *Re-enchanting the World*, gewijd aan de twaalf maanden van het jaar (geïnspireerd op de vijftiende-eeuwse frescocyclus *Salone dei Mesi*, Zaal der Maanden, in Palazzo Schifanoia in Ferrara), al snel hun weg naar nieuwe eigenaren in diverse landen. Zo zijn *March* en *April* door het Bonnefanten

aangekocht. Hoewel het textielpaleis daardoor uit elkaar is gevallen, is het Maastrichtse museum erin geslaagd om elf van de twaalf panelen tijdelijk opnieuw samen te brengen voor Mirga-Tas’ eerste solotentoonstelling in Nederland.

Behalve de monumentale textielinstallatie, die een ereplaats krijgt in de grootste museumzaal, toont het Bonnefanten ook haar serie *Out of Egypt* (2021) en veel kersverse textielwerken, van feministische *Herstories* tot intieme, met stof beklede huisaltaartjes. Ook gaat Mirga-Tas een artistieke samenwerking aan met collega-kunstenaar Morena Bamberger (1994), die op haar roots in een Limburgse Sintigemeenschap reflecteert.

Over de geschiedenis van de Roma-volkeren is vrij weinig bekend. DNA-onderzoek wijst uit dat ze afkomstig zijn uit Noordwest-India en vanaf 500 na Christus richting Europa zijn getrokken, waar ze – onder continue onderdrukking en geweldsdreiging – rondreisden van plaats naar plaats. Om een beeld te krijgen van hoe dat eruit moet hebben gezien, zijn we aangewezen op historische bronnen vol racistische vooroordelen, zoals de prentenserie *Les Bohémiens* (ca. 1620) van de Franse kunstenaar Jacques Callot.

Volgens Roma-socioloog Ethel C. Brooks, die een essay schreef voor de catalogus van *Re-enchanting the World*, bieden Callots prenten ondanks alle clichés toch

VAN EEN RATJETOE AAN STOFFEN MAAKT ZE EEN DROOMWERELD

een waardevol inkijkje in het nomadische leven van haar voorouders: “We worden getroffen door de stereotypen, ja, maar we vangen óók glimpen op van onze uitgewiste verhalen.” Om die reden nam Mirga-Tas de prenten, die ze omschrijft als “heel mooi én heel anti-Roma”, als uitgangspunt voor de historische taferelen die ze in het bovenste gedeelte van *Re-enchanting the World* verbeeldt. “Ik heb me de prenten van Callot toegeëigend en ze op mijn eigen manier verwerkt”, vertelt ze in de catalogus, “en ik heb het gevoel dat ik de afgebeelde personages waardigheid heb verleend.”

‘Bibi Ibrona’, 2019, acrylverf en textiel op hout, 44 x 60 x 10 cm* (foto: Pepe Moron)

'Re-enchanting the World: April',
2022, gemengde techniek op
textiel, 462 x 387 cm, Bonnefanten,
Maastricht (foto: Jacopo Salvi)

Met haar compositie blijft Mirga-Tas vrij dicht bij het origineel van Callot: net als hij toont ze een Roma-karavaan die met paarden en volgeladen karren rondtrekt, een tijdelijk kampement opbouwt, kippen plukt en eten kookt boven een vuurtje. Maar waar Callot zijn personages chaotisch door elkaar laat krioelen, haveloos gekleed, rovend van de lokale bevolking en onbeschaamd poepend in de buitenlucht, legt Mirga-Tas de nadruk op hun vreedzaamheid, gemeenschapszin en leven in harmonie met dieren en de natuur. Ze hult haar karakters in de prachtigste stoffen en zoomt in op de levens van vrouwen. Zo geeft ze de bevallende Roma-vrouw die Callot onopvallend achter in het bomvolle kamp afbeeldde, een prominente plek in een idyllische setting: omringd door drie helpende vrouwen ligt ze tussen de wortels van een eeuwenoude boom, terwijl in de achtergrond de zon ondergaat.

RELIKWIEËN

Omdat Mirga-Tas haar fantasie de vrije loop heeft gelaten, hebben deze vooroudertaferelen een sterk gemythologiseerd karakter. De scènes in het onderste gedeelte van *Re-enchanting the World* zijn daarentegen heel concreet: hier verbeeldt de kunstenaar het dagelijks leven in hedendaagse Roma-nederzettingen in het zuiden van Polen, waaronder Czarna Góra (Zwarte Berg), waar zijzelf opgroeide en nog altijd met haar familie woont. Wederom zoomt Mirga-Tas hier in op de vrouwen, die ze weergeeft tijdens het theedrinken, kaarten, naaien en de was ophangen. Hoewel de verschillen met hun nomadische voorouders groot zijn, kun je ook veel overeenkomsten ontwaren: hun kleding is nog even kleurrijk, de onderlinge solidariteit is onverminderd groot, ze leven nog steeds in nauwe verbondenheid met de seizoenen, en de dieren – van kippen tot honden – hebben nog altijd een prominente plek in de gemeenschap. Dit zijn de vrouwen die hun oude jurken, rokken, sjaals en gordijnen doneerden aan de kunstenaar. Behalve die stoffen, verwerkte Mirga-Tas hier en daar ook hun gebruikte oorbellen, rozenkransen en speelkaarten in haar installatie, die als een soort relikwieën fungeren, tastbare echo's

van de levens waaruit ze afkomstig zijn. Dat deze vrouwen haar dierbaar zijn, kun je zien aan de manier waarop Mirga-Tas hun gezichten op de stof heeft geschilderd: hun levendige, geprononceerde trekken geven uitdrukking aan echte karakters.

Eén tafereel op het paneel *March* werpt een interessant licht op het werkproces van Mirga-Tas. Je ziet drie vrouwen met

ZE LEVEN NOG STEEDS IN NAUWE VERBONDENHEID MET DE SEIZOENEN

ijverige gezichten over een berg stoffen gebogen zitten, waarvan ze een groot, kleurrijk kleed aan het naaien zijn. Het blijkt een zelfportret van de kunstenaar met haar moeder en zus, die haar hielpen tijdens het maken van *Re-enchanting the World* – al kun je het portret ook lezen als een verwijzing naar de drie Griekse schikgodinnen, spinners van het menselijke lot. Samenwerking is wezenlijk voor Mirga-Tas: zijzelf creëert de compositie, maar de honderden uren naaiwerk die voor een metersgroot textielwerk vereist zijn, richt ze samen met vrouwelijke familieleden en professionele naaisters. Gemeenschapszin komt, kortom, op alle niveaus van haar werk terug: in haar onderwerpkeuze (hechte Roma-gemeenschappen vroeger en nu), haar materiaal (kleding van dierbaren) én haar collectieve werkproces.

DIERENRIEM

Tussen de bovenste en onderste horizontale strook van *Re-enchanting the World*, gewijd aan respectievelijk het verleden en het heden, creëerde Mirga-Tas een donkerblauwe strook waarin de dierenriem centraal staat. De sterrenbeelden verwijzen, samen met de bijbehorende tarotsymbolen, naar het belang van waarzeggen in de Roma-cultuur, waardoor ook de toekomst in haar installatie vertegenwoordigd is. Het is toepasselijk dat ze deze 'toekomststrook' rijkelijk heeft gevuld met portretten van artistieke, intellectuele en activistische Roma-vrouwen (en enkele mannen) die haar inspireren en die – als een soort godinnen en profetessen – de weg naar een betere toekomst

wijzen. Ze ontkracht hiermee tevens het vooroordeel dat Roma-kunst slechts oppervlakkig volksvermaak zou zijn en benadrukt juist de lange geschiedenis en hoogstaande kwaliteit ervan.

In de *Re-enchanting*-catalogus noemt Mirga-Tas zichzelf een feminist die niet schreeuwt, maar verhalen vertelt. "Het Roma-feminisme ziet er een beetje anders uit, maar we vechten altijd voor hetzelfde

– voor vrijheid en keuze, maar zonder af te wijken van onze traditie en wortels."

Zo zien de vrouwen die ze portretteert in haar pseudochristelijke huisaltaartjes, aanwezig in het Bonnefanten, er op het eerste oog uit als vrome Madonna's, met een kind op de arm en een eenvoudig huisje op de achtergrond. Maar ondertussen beschouwt Mirga-Tas deze vrouwen, zoals oma *Baba Józka* of tante *Bibi Ibrona*, als feministische heldinnen. In de Romawereld zijn de vrouwen "actiever, ze voeden de kinderen op, het is aan hen om de realiteit te veranderen", schrijft ze. "Ik wil vrouwen tonen die misschien geen universitaire graad bezitten, maar die levenswijsheid hebben en de mensen om hen heen respecteren."

Dat leidde sinds 2019 tot haar imposante series *Herstories* en *Siukar Manusia* ('geweldige mensen'), metershoge textielportretten waarmee ze belangrijke Romavrouwen uit heel Europa eert. Speciaal voor de tentoonstelling breidde ze haar series uit met portretten van Nederlandse vrouwen, zoals Lalla Weiss, woordvoerder van de Roma- en Sinti-gemeenschap in Nederland, en familieleden van Sinti-kunstenaar Morena Bamberger. Daarmee geeft Mirga-Tas blijk van een gemeenschapszin die grenzen overstijgt en net zo'n transnationaal karakter heeft als het leven van haar nomadische voorouders.

Myrthe Meester is filosoof en cultuurjournalist

'Małgorzata Mirga-Tas', 8 juni 2024 t/m 16 februari 2025, Bonnefanten, Avenue Céramique 250, Maastricht; di t/m zo 11-17; MK R VL geldig; bonnefanten.nl

Uit de serie 'Out of Egypt',
2021, gemengde techniek
op doek, 231 x 208 cm*
(foto: Marek Gardulski)